Προσευχή και άσκηση, χωρίς μετάνοια, είναι καταστροφικές (Αρχιμ. Αθανάσιος Αναστασίου, Προηγούμενος Ι. Μ. Μεγάλου Μετεώρου)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 14 Μαΐου, 2018

Καλή, εὐλογημένη καί χαριτωμένη χρονιά!

Μέ τήν χάρη τοῦ Θεοῦ περάσαμε τήν ἁγία καί εὐλογημένη περίοδο τοῦ Δωδεκαημέρου, τήν τόσο πλούσια πνευματικά καί γεμάτη ἀπό τίς οὐράνιες δωρεές τοῦ νεοτεχθέντος Χριστοῦ καί Σωτήρα μας. Εἰσήλθαμε σέ μία νέα χρονιά, σέ ἕνα νέο σταθμό τῆς ζωῆς μας καί τῆς πνευματικῆς μας πορείας. Τέτοιοι σταθμοί θά πρέπει νά γίνονται ἀφορμή ἀνατροφοδοσίας, ἀναζωπυρώσεως τοῦ πνευματικοῦ μας ζήλου καί ἐνισχύσεως τῶν πνευματικῶν μας στόχων, τοῦ ἀγώνα μας γιά τήν σωτηρία καί τῆς πορείας μας γιά τήν κληρονομία τῆς Οὐράνιας Βασιλείας.

Ἐπιλέξαμε νά ἀναφερθοῦμε ἀπόψε στήν σπουδαιότητα καί τήν ἀναγκαιότητα τῆς **μετανοίας**, καθώς θεωροῦμε πώς κάποιες ἀπό τίς πτυχές τοῦ συγκεκριμένου θέματος ἀφοροῦν περισσότερο τούς πιστούς ἀνθρώπους, αὐτούς πού βρίσκονται ἐντός τῆς Ἐκκλησίας.

Μετάνοια εἶναι ἡ ἐπιστροφή τοῦ νοός μας ἀπό τήν ἀπιστία, ἀπό τήν ἀποστασία καί ἀπό τήν αἰχμαλωσία μας στήν ἁμαρτία, στήν εἰς Χριστόν πίστη καί στήν τήρηση τῶν εὐαγγελικῶν ἐπιταγῶν. Εἶναι ἡ εἰλικρινής ἔνδακρυς, διηνεκής καρδιακή συντριβή γιά τό πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας καί ἡ γονυπετής καθ’ ἡμέραν ἐκζήτηση τοῦ θείου ἐλέους.

Ἀφορμή γιά τό ἀποψινό μας θέμα πήραμε ἀπό ἕναν πνευματικό λόγο ἑνός ἐκλεκτοῦ καί σεβαστοῦ μας φίλου καί βιωματικοῦ Πανεπιστημιακοῦ ὀρθοδόξου θεολόγου, πού σέ μία πνευματική μας συζήτηση, μᾶς εἶπε συγκεκριμένα: «*ἡ προσευχή χωρίς μετάνοια εἶναι ὄχι ἁπλῶς ἄκαρπη καί ἀτελέσφορη, ἀλλά εἶναι καί καταστροφική*»!

Πρόκειται πραγματικά γιά βαρύ λόγο, καθώς εὔλογα θά ἀναρωτηθεῖ κανείς: **πῶς εἶναι δυνατόν νά εἶναι ποτέ ἡ προσευχή καταστροφική;** Καί ὅμως μπορεῖ νά εἶναι. Εἶναι καταστροφική ἡ προσευχή ὅταν εἶναι φαρισαϊκή καί ὄχι τελωνική· γιατί τήν φαρισαϊκή προσευχή τήν ἔχει ἀπορρίψει ὁ ἴδιος ὁ Χριστός μας, δεχόμενος καί εἰσακούοντας μόνον τήν τελωνική προσευχή.

Πότε εἶναι, λοπόν, φαρισαϊκή ἡ προσευχή μας; Ὅταν δέν ὑπάρχει ἀναγνώριση

καί ἀποδοχή τῶν σφαλμάτων μας καί τῶν ἁμαρτιῶν μας· ὅταν δέν ὑπάρχει μεταβολή τοῦ λανθασμένου καί ἐκκοσμικευμένου τρόπου ζωῆς μας, τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ μας· ὅταν δέν ὑπάρχει μεταβολή τῆς νοσηρῆς καί ἐγωκεντρικῆς νοοτροπίας μας· ὅταν δέν ὑπάρχει, δηλαδή, ἔμπρακτη, ἔμπονη, εἰλικρινής καί διαρκής μετάνοια, τότε εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ προσευχή μας εἶναι φαρισαϊκή.

Τό ἴδιο καταστροφική πνευματικά, ὅπως καί ἡ προσευχή, εἶναι καί ἡ ἄσκησή μας καί ἡ ἐν γένει πνευματική μας ζωή καί ἡ συμμετοχή μας στά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅταν εἶναι φαρισαϊκή, ὅταν δηλαδή δέν συνοδεύεται καί δέν διαποτίζεται ἀπό τήν μετάνοια, ἀλλά καλλιεργεῖται αὐτονομημένη, ἀποκομμένη, δηλαδή, ἀπό τήν χάρη, τήν εὐλογία καί τήν ἐνίσχυση τοῦ Θεοῦ καί στηριγμένη στίς δικές μας ἀτομικές δυνάμεις καί ἱκανότητες. Πρόκειται πραγματικά γιά τήν βαρύτερη καί μεγαλύτερη πνευματική ἀσθένεια, πού ταλαιπωρεῖ κατεξοχήν τόν σύγχρονο ἀτομιστή, ἐγωκεντρικό καί ὀρθολογιστή ἄνθρωπο, ὁδηγώντας τον στήν πνευματική καί αἰώνια ἀπώλεια.

Αὐτό, ἄλλωστε, εἶναι συνολικά τό **κυρίαρχο γνώρισμα τοῦ σύγχρονου πανανθρώπινου πολιτισμοῦ**: **εἶναι ἐγωκεντρικός, εἶναι στηριγμένος στίς ἀτομικές καί μόνο δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου, παραθεωρώντας κάθε μεταφυσική διάσταση καί προοπτική**. **Ὁ σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός -ἀπότοκο τῆς αὐτονομίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό- ἔχει θεοποιήσει τήν ὕλη, τήν λογική, τήν ἐπιστήμη καί τίς ἔχει ἀναγάγει σέ αὐθεντία καί ἀπόλυτη ἀξία, τίς ἔχει τοποθετήσει στήν θέση τοῦ Ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Μέ τόν τρόπο αὐτό ὁ ἄνθρωπος αὐτοαναγορεύεται σέ θεό, θεοποιεῖ τόν ἑαυτό του καί τίς ἱκανότητές του. Ὅ,τι κάνει, τό κάνει αὐτονομημένα, χωρίς τήν βοήθεια καί τήν στήριξη τοῦ Θεοῦ.**

Μᾶς τά ἀναλύει ὅλα αὐτά μέ πολύ χαρακτηριστικό καί μεστό θεολογικό λόγο ὁ **Ἅγιος Ἰουστῖνος Πόποβιτς**:

*«Ἡ οὐσία τῆς πτώσεως εἰς τήν ἁμαρτίαν εἶναι πάντοτε ἡ ἴδια:**τό νά θέλῃ κανείς νά γίνῃ καλός διά τοῦ ἑαυτοῦ του· τό νά θέλῃ κανείς νά γίνῃ τέλειος διά τοῦ ἑαυτοῦ του· τό νά θέλῃ κανείς νά γίνῃ θεός διά τοῦ ἑαυτοῦ του** . Ἀλλά τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἀσυναισθήτως ἐξισοῦται μέ τόν διάβολον. Διότι καί αὐτός ἤθελε νά γίνῃ Θεός διά τοῦ ἑαυτοῦ του, νά ἀντικαταστήσῃ τόν Θεόν μέ τόν ἑαυτόν του. Καί εἰς τήν ὑψηλοφροσύνην του αὐτήν διά μιᾶς ἔγινε διάβολος, τελείως κεχωρισμένος ἀπό τόν Θεόν καί ὅλος ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Ἡ οὐσία τῆς ἁμαρτίας λοιπόν, πάσης ἁμαρτίας, συνίσταται εἰς αὐτήν τήν **ἀλαζονικήν αὐταπάτην**. Αὐτή εἶναι ἡ οὐσία καί αὐτοῦ τοῦ διαβόλου, τοῦ Σατανᾶ. Αὐτό δέν εἶναι ἄλλο τι παρά τό νά θέλῃ κανείς νά μένῃ εἰς τήν φύσιν του, τό νά μή θέλῃ ἐντός του τίποτε, ἐκτός τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ διάβολος εὑρίσκεται ὅλος εἰς αὐτό: εἰς τό νά μή θέλῃ καθόλου τόν Θεόν μέσα του, εἰς τό νά θέλῃ νά εἶναι πάντοτε μόνος, πάντοτε νά ἀνήκῃ εἰς μόνον*

τόν ἑαυτόν του, πάντοτε ὅλος εἰς τόν ἑαυτόν του, ὅλος διά τόν ἑαυτόν του, πάντοτε ἑρμητικῶς κλειστός ἔναντι τοῦ Θεοῦ καί παντός ὅ,τι ἀνήκει εἰς τόν Θεόν. Καί τί εἶναι αὐτό; Ὁ ***ἐγωισμός*** *καί ἡ* ***φιλαυτία*** *[μέ τά τέκνα της τήν* ***αὐτονομία*** *καί τήν* ***αὐτοδικαίωση****] ἐνηγκαλισμένα εἰς ὅλην τήν αἰωνιότητα, δηλαδή ἡ κόλασις*». (Ἁγ. Ἰουστίνου Πόποβιτς, *Ἄνθρωπος καί Θεάνθρωπος*, ἐκδ. «Ἀστήρ», σελ. 152-153).

Αὐτή ἡ ἀλήθεια ἄλλωστε ἐκφράστηκε μέ τόν πλέον αὐθεντικό τρόπο ἀπό τό στόμα τῆς Ἴδιας τῆς Ὑποστατικῆς Ἀληθείας, δηλαδή, ἀπό τό στόμα τοῦ Ἴδιου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μέσα ἀπό τήν Παραβολή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου, πού θά ἀκούσουμε τήν ἐπόμενη Κυριακή μέ τό ἄνοιγμα τοῦ Τριωδίου.

Ἀνάλογες ἀναφορές ἔχουμε, ἐπίσης, ἀπό τόν Χριστό μας καί σέ ἄλλα σημεῖα τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως στό κατά Ματθαῖον Εὐαγγέλιο, κεφ. 5 στ. 20, ὅπου μᾶς τονίζει: «*λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ [δέν ξεπεράσει, δέν ὑπερτερήσει] ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν [ἡ ἀρετή ἡμῶν] πλεῖον [κατά πολύ] τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν*». (Ματθ. 5,20).

Στή Παραβολή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου ὁ Χριστός μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ προσευχή τοῦ Φαρισαίου ἀναφέρεται σέ πραγματικά περιστατικά τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ τελευταίου. Ὁ Φαρισαῖος δηλαδή, ὁμολογεῖ εἰλικρινά ὅτι εἶναι νηστευτής καί ἐλεήμων μέ βάση τίς προδιαγραφές τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τοῦ Παλαιοῦ Νόμου. Νηστεύει δύο φορές τήν ἑβδομάδα (Δευτέρα καί Πέμπτη, ἦταν οἱ ἡμέρες νηστείας κατά τόν μωσαϊκό Νόμο), καί ἀποδεκατοῖ ὅλα ὅσα ἀποκτᾶ μέ ἐντιμότητα καί νόμιμο τρόπο. Κατ’ ἐπέκταση, θά μποροῦσε κανείς νά συμπεράνει ὅτι τηροῦσε καί τίς ὑπόλοιπες ἐντολές, ἤ ὅτι εἶχε καί τίς ὑπόλοιπες ἀρετές.**Οἱ ἀρετές του ὅμως αὐτές καί οἱ ἐντολές πού τηροῦσε ἦταν αὐτονομημένες στό σύνολό τους ἀπό τή μετάνοια καί γι’ αὐτό ὁδηγεῖται στήν ὑπερηφάνεια καί τήν αὐτοδικαίωση πού τόν κάνουν νά αἰσθάνεται ὅτι δέν εἶναι αὐτός ὀφειλέτης ἀπέναντι στόν Θεό, ἀλλά ὁ Θεός τοῦ ὀφείλει τήν σωτηρία, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὑπόχρεωμένος ἀπέναντί του** (!)

Ὁ Φαρισαῖος ἀσκεῖται μέ **ἐπίκεντρο τόν ἑαυτό του**, τό αὐτονομημένο του Ἐγώ καί γι’ αὐτό ὁδηγεῖται στήν αὐτοδικαίωση. **Ἡ ἄσκησή του δέν ἔχει ἀναφορά στό Θεό, δέν τήν κάνει γιά τόν Θεό καί μέ τήν βοήθεια τοῦ Θεοῦ.** Ἡ ἐλεημοσύνη του δέν ἐνεργεῖται ἀπό ἀγάπη γιά τόν ἀδελφό, ἀλλά ὅλα κινοῦνται γύρω ἀπό τόν ἑαυτό του καί ἔχουν ἀναφορά στόν ἑαυτό του, στό ἀρρωστημένο του Ἐγώ. Ἔτσι, ἀντί νά βρίσκεται σέ πνευματική τροχιά κινούμενος δοξολογικά γύρω ἀπό τόν Θεό, βρίσκεται σέ ἐγωϊστική τροχιά γύρω ἀπό τόν αὐτονομημένο ἑαυτό του.

Εἶναι προφανές, ὅτι ὁ Φαρισαῖος **δέν ἔχει οὐσιαστικά προσωπική σχέση μέ τόν Θεό οὔτε καί ἐμπειρία τῆς χαρισματικῆς Παρουσίας Του στή ζωή του** · καί τό λέμε αὐτό γιατί, ἄν εἶχε, καί ἐπειδή ὁ Θεός εἶναι Φῶς, τό Ὑποστατικό Φῶς, θά

ἔβλεπε, τό λιγότερο, τήν ἀνεπάρκειά του. Κυρίως, ὅμως, θά ἔβλεπε τό εἴδωλο τοῦ ἑαυτοῦ του, πού εἶχε δημιουργήσει, καί τήν πλήρη ἀποξένωσή του ἀπό τήν παρουσία τῆς Θείας Δόξης. Τότε **θά γινόταν αὐτονόητα ταπεινός, ἐπειδή θά ἀποκτοῦσε τήν γνήσια αὐτογνωσία.**

Τότε θά διεσπᾶτο τό ἐγωιστικό ἄτομό του καί θά εἴχαμε αὐτό πού τόσο εὔστοχα περιέγραφε ὁ **Ἅγιος Παΐσιος**, δηλαδή τήν «*πνευματική διάσπαση τοῦ ἀτόμου*». Πολλές φορές καί μέ τόν ἰδιαίτερο χαριτωμένο τρόπο του ὁ Ἅγιος Παΐσιος μιλοῦσε γι' αὐτή τήν «*πνευματική διάσπαση τοῦ ἀτόμου*», πού προκαλεῖ ἡ ταπείνωση, ἡ μετάνοια. «*Ὅταν γνωρίσουμε τόν ἑαυτό μας*», ἔλεγε, «*ὅταν δηλαδή φθάσουμε σέ αὐτογνωσία, τότε γίνεται ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου μας. Ἄν δέν ταπεινωθοῦμε [ἄν δέν μετανοήσουμε], ὥστε νά διασπάσουμε τό ἄτομό μας, δέν θά βγεῖ ἡ πνευματική ἐνέργεια, πού χρειάζεται γιά νά ξεπεράσουμε τήν βαρύτητα τῆς φύσεώς μας. Μόνον ἔτσι θά μπορέσουμε νά διαγράψουμε πνευματική τροχιά*».

Ὅπως ἀπό τήν φυσική διάσπαση τοῦ ὑλικοῦ ἀτόμου ἐκλύεται τεράστια ἀτομική ἐνέργεια, ἔτσι καί ἀπό τήν πνευματική διάσπαση τοῦ ἀνθρωπίνου ἀτόμου ἐλευθερώνεται τεράστια πνευματική ἐνέργεια, πού δέν εἶναι ἄλλη ἀπό τήν ἄκτιστη χάρη πού μᾶς μεταμορφώνει καί μᾶς ἁγιάζει καί μᾶς δοξάζει καί μᾶς θεώνει.

Ἡ ταπεινοφροσύνη ἑλκύει πλούσιο τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἔγινε στή περίπτωση τοῦ τελώνη, πού κατέβηκε δικαιωμένος ἀπό τό ναό, **ὄχι λόγῳ τῶν ἔργων του, πού ἦταν ρυπαρά, ἀλλά λόγῳ τῆς ταπεινώσεως καί τῆς μετανοίας του**. Ὁ Φαρισαῖος, ἀντίθετα, ἐπένδυσε στό «Ἐγώ» του, στήν κοινωνική ἀποδοχή του, τήν ἀναγνώριση τοῦ κόσμου γιά τίς «ἀρετές» του καί τήν τιμή ἀπό τόν κοινωνικό περίγυρο. Ὅλα αὐτά ἀποκτοῦν μέσα του δύναμη καί ἀξία καί οἰκειοποιεῖται τήν δόξα γιά τά «χαρίσματά» του χωρίς νά τήν ἀποδίδει στόν δωρεοδότη Θεό. **Ἔτσι ἡ ἀρετή καί ἡ ἄσκησή του ἀντί νά τόν δικαιώνουν τόν παρασύρουν στόν ὄλεθρο τῆς καταστροφικῆς ὑπερηφάνειας**.

Δυστυχῶς, ἀδελφοί μου, ἄν δέν δείξουμε τήν ἀπαιτούμενη **προσοχή, νήψη καί πνευματική ἐγρήγορση**, ταυτιζόμαστε πολλές φορές καί μεῖς μέ τόν φαρισαῖο τῆς παραβολῆς καί ἀπομακρυνόμαστε ὁλοένα καί περισσότερο ἀπό τήν ταπείνωση, τήν μετάνοια καί τήν αὐτομεμψία τοῦ τελώνη. **Ζοῦμε, ἔτσι, μία πνευματική ζωή τυπική, ἐξωτερική, ἐπιφανειακή, ἐπιδερμική**. Ἡ προσευχή μας καί ἡ πνευματικότητά μας εἶναι, συχνά, **εὐσεβιστική**· εἶναι μιά **καθηκοντολογία**, ἕνας ἁπλός **καθωσπρεπισμός**, πού γίνεται **ἀπό συνήθεια καί μόνο**. Πού γίνεται, πολλές φορές, **γιά λόγους προβολῆς καί ἐπίδειξης**, γιά τό θεαθῆναι (γιά τό φάτσιμάρε, ὅπως λένε οἱ βλάχοι)· γιά νά εἴμαστε ἐντάξει στίς ὑποχρεώσεις μας, νά εἴμαστε καί **νά φαινόμαστε οἱ καλοί, οἱ ἐνάρετοι,** οἱ πιστοί, οἱ προσευχόμενοι.

Ὅλα αὐτά τά χαρακτηριστικά συνιστοῦν τήν πεμπτουσία τοῦ **εὐσεβισμοῦ**, μίας

νόσου πού πλήττει ἰδιαίτερα τίς τάξεις τῶν θρησκευομένων ἀνθρώπων, κληρικῶν, μοναχῶν καί λαϊκῶν. **Ὁ εὐσεβιστής εἶναι ἡ προέκταση τοῦ Φαρισαίου**· εἶναι αὐτός πού ἔχει μετατρέψει τήν ἀγνή καί πηγαία εὐλάβεια καί εὐσέβεια σέ μιά ἀποστεωμένη **ἰδεολογική θρησκευτικότητα**· εἶναι ὁ στρατευμένος σέ ἕνα δικό του σύστημα ἀτομικῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καί ἀξιῶν. Εἶναι αὐτός πού δίνει τήν μεγαλύτερη βαρύτητα στό ἐξωτερικό περίβλημα τῆς πνευματικῆς ζωῆς καί ὄχι στήν οὐσία της. **Γίνεται ὁ αὐστηρός κριτής τῆς συμπεριφορᾶς ὅλων τῶν ἄλλων, χωρίς ἀγάπη καί διάκριση, ἀλλά μέ κριτήρια ἐξωτερικά**. Ἀντίθετα, ὅλοι οἱ **ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι πολύ ἐπιεικεῖς, ἀγαπητικοί καί συγχωρητικοί μέ τούς ἄλλους καί πολύ αὐστηροί μέ τόν ἑαυτό τους.**

Ὀχυρωνόμαστε, ἔτσι, κάποιες φορές, πίσω ἀπό τά καλά μας ἔργα, ἀπό τήν ἠθική μας ζωή, ἀπό τήν τυπική τήρηση τῶν ἐντολῶν. Κρυβόμαστε πίσω ἀπό τίς προσευχές καί τίς νηστεῖες, ἀπό τούς συχνούς ἐκκλησιασμούς, τίς ἀγρυπνίες καί τήν πνευματική μελέτη. Ἀποκτοῦμε, ἔτσι, μεγάλη ἰδέα καί ἐκτίμηση γιά τόν ἑαυτό μας, παραθεωρώντας τίς προτροπές τῶν Ἁγίων Πατέρων, πού μᾶς τονίζουν ὅτι καί «ἰδέα καί ὑπόληψη τινά», ἄν ἔχουμε γιά τόν ἑαυτό μας, αὐτό εἶναι φοβερά ἐπιζήμιο γιά τήν πνευματική μας ζωή.

Καθησυχάζουμε μέ τόν τρόπο αὐτό τόν ἑαυτό μας· τόν ἀποκοιμίζουμε καί τόν ἐξαπατοῦμε. Τόν πείθουμε ὅτι εἶναι καλός καί ὅτι ἔχει δίκιο. «Εἶχα δίκιο, ἔχω δίκιο, θά ἔχω πάντοτε δίκιο», ὅπως ἔλεγε καί ὁ μηδενιστής φιλόσοφος Ἄλμπερτ Καμῦ. Συντηροῦμε, ἔτσι, τήν αὐτοεκτίμησή μας, τήν αὐτοδικαίωσή μας, τήν αὐτάρκειά μας, τήν αὐτονόμησή μας. Συντηροῦμε τόν ἀτομισμό μας, τήν ἰσχυρογνωμοσύνη μας, τήν ἐμπιστοσύνη στόν λογισμό μας. Συντηροῦμε τήν ἔπαρση, τόν ἐγωισμό καί τήν ἀμετανοησία μας. Γι’ αὐτό καί γινόμαστε αὐθάδεις, κατακριτικοί καί ἐξουθενωτικοί πρός τούς ἄλλους, ἀκόμη καί πρός τόν ἴδιο τόν Θεό ἀπό τόν Ὁποῖο ζητοῦμε ἀπαιτητικά καί «δικαιωματικά» τήν «ἀντιμισθία» Του γιά τίς «καλές μας πράξεις».

Ἔτσι, **ὁ ἄνθρωπος κατακρίνει ἀσπλάγχνως** ὄχι μόνο τούς συνανθρώπους του, ἀλλά ἐπεκτείνει αὐθαδῶς καί ἀνοήτως τήν σκοτισμένη κρίση του ὄχι μόνο συμβουλεύοντας, ἀλλά κατακρίνοντας καί τόν Ἴδιο τόν Θεό καί τά ἔργα Του, πού ἐπιτρέπονται ἀπό τόν Θεό γιά νά κάμψουν τήν φιλαυτία καί τήν ἀμετανοησία μας. Γι’ αὐτό καί ὑπάρχουν τά ἀθεολόγητα, ἄδικα καί ἀδικαιολόγητα ΓΙΑΤΙ, πού ἀκοῦμε καθημερινά νά ὑποβάλλονται πρός τόν Θεό. Γιατί νά ὑπάρχει δυστυχία καί ἀδικία στόν κόσμο, γιατί νά ὑπάρχουν πόλεμοι, πρόωροι θάνατοι, ἀσθένειες, πειρασμοί καί πολλά ἄλλα.

Ἡ φαρισαϊκή μετάνοια, πού οὐσιαστικά εἶναι **ἀμετανοησία, εἶναι ἡ πηγή τῶν δεινῶν μας, εἶναι ἡ αἰτία τῶν προβλημάτων μας**. Αὐτή ἡ ἀμετανοησία μᾶς κρατᾶ ἐγκλωβισμένους καί δέσμιους στά πάθη μας, μᾶς ἀπομακρύνει ἀπό τόν Θεό

καί ἀπό τούς ἀνθρώπους. Ἀλλοιώνεται, ἔτσι, ἡ ἴδια ἡ ταυτότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνακόπτεται ἡ «σταυρική» ἔξοδος ἀπό τόν ἑαυτό μας, ἀπό τό ἐγώ μας· ἀνακόπτεται ἡ ἀγαπητική ἔξοδος ἀπό τήν ἰδιοτέλειά μας. Ἡ ἔξοδος αὐτή ἔχει δύο κατευθύνσεις, μία κάθετη πρός τόν Θεό καί μία ὁριζόντια πρός τούς ἀνθρώπους. Ὅταν ἡ κάθετη εἶναι ἐλλειπής, τότε εἶναι ἀναπόφευκτο νά γίνεται ἐλλειματική καί ἡ ὁριζόντια.

Γι' αὐτό καί χρειάζεται, ὅπως προαναφέραμε, ἔμπονη καί ἔμπρακτη μετάνοια· χρειάζεται μετάνοια εἰλικρινής, ὁλόκαρδη, ἀποφασιστική, σωστική καί ἀνατρεπτική. Ἡ αὐθεντική καί εὐάρεστη στόν Θεό μετάνοια, ὅπως τοῦ τελώνου, τῆς πόρνης τοῦ Εὐαγγελίου καί τοῦ ληστοῦ, τοῦ Μωϋσέως τοῦ Αἰθίοπος καί τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας εἶναι ἡ ἀποδοχή τῆς ἁμαρτωλότητός μας, ἡ παραδοχή τῶν προσωπικῶν μας σφαλμάτων, ἡ ρήξη μέ τήν φιλαυτία μας, ὁ ἀπεγκλωβισμός ἀπό τήν αὐτάρκειά μας, ἡ κατανίκηση τοῦ ἐγωισμοῦ μας, ὁ κλονισμός τῆς ἰδέας γιά τόν ἑαυτό μας, ἡ ἔξοδος ἀπό τό ἐγώ μας, ἡ ἐκ βάθρων ἐκρίζωση τῆς λανθασμένης βιοθεωρίας καί ἐκκοσμικευμένης νοοτροπίας μας, ἡ ὁλοκληρωτική ἀλλαγή βίου, ἡ ἀπάρνηση τῶν ἐπιγείων ἡδονῶν καί ἡ στροφή πρός τά οὐράνια καί ἀεί διαμένοντα.

Ἡ ἔπαρση, ἡ ὑπερηφάνεια καί ἡ ἀλαζονεία ἐμποδίζουν τήν σωστική δύναμη τῆς μετανοίας. Κατά τόν μακαριστό ἁγιασμένο **Γέροντα Σωφρόνιο τοῦ Ἔσσεξ ἡ ὑπερηφάνεια** «*ἀποτελεῖ τήν μόνιμη ἀπειλή τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς*», «*βρίσκεται στήν ρίζα ὅλων τῶν τραγωδιῶν τοῦ ἀνθρώπινου γένους*» καί ἀποτελεῖ «*τήν οὐσία τοῦ ἅδη*». Ὁ ὑπερήφανος ἄνθρωπος γίνεται ἄτομο καί προσφέρει τόν πνευματικό θάνατο καί τόν ἅδη, τήν κόλαση, ὄχι μόνο στόν ἑαυτό του, ἀλλά καί στήν οἰκογένειά του, στό κοινόβιό του καί σέ ὅλο τό περιβάλλον του.

Ἡ ἀποστασία μας καί ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τόν Θεό εἶναι ἡ αἰτία καί τῶν παρόντων καί τῶν ἐπερχόμενων δεινῶν καί προβλημάτων μας. Εἶναι ἀπόλυτη καί ἄμεση ἀνάγκη νά ἀναλογιστοῦμε καί νά ἀναγνωρίσουμε ταπεινά ὁ καθένας τά λάθη μας καί τήν ἁμαρτωλότητά μας, νά ἀποδεχθοῦμε καί νά ἀναλάβουμε ὁ καθένας μας τό μερίδιο εὐθύνης πού μᾶς ἀναλογεῖ, **χωρίς νά θεωροῦμε πάντα ὑπεύθυνους γιά ὅλα τούς ἄλλους**.

Ὁ **Ἅγιος Νικόδημος** ἀναφέρει στίς προτροπές του «*πρός μετανοοῦντα*» τά ἑξῆς: «*Δὲν θὰ πρέπει νὰ κατηγορῇς τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον ὅταν ἐξομολογεῖσαι, προφασιζόμενος ὅτι αὐτοὶ ἔγιναν αἴτιοι νὰ ἁμαρτήσῃς, καθὼς καὶ ὁ Ἀδὰμ τὴν Εὔαν, καὶ ἡ Εὔα τὸν ὄφιν. Ἀλλὰ μόνον τὸν ἑαυτόν σου νὰ κατηγορῇς, καὶ τὴν κακήν σου προαίρεσιν*». «*Εἰ θέλῃς κατηγορῆσαι, κατηγόρησόν σου*», σοῦ λέγει ὁ **Θεῖος Χρυσόστομος**. Τί νὰ λέγῃς δὲ εἰς τὸν πνευματικόν, σὲ συμβουλεύει ὁ **Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος**. «*Εἰπὲ καὶ μὴ αἰσχυνθῇς. Ἐμὸν τὸ τραῦμα πάτερ, ἐμὴ ἡ πληγή, ἐξ οἰκείας ραθυμίας, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρου προσγινομένη, οὐδεὶς ταύτης αἴτιος, οὐκ ἄνθρωπος, οὐ πνεῦμα, οὐ σῶμα, οὔ τι ἕτερον, ἀλλ᾽ ἡ ἐμὴ ἀμέλεια*».

Ἔλεγε πολύ χαρακτηριστικά ὁ μακαριστός **Γέροντας Μωϋσῆς Ἀγιορείτης**: «*Πῶς θά μετανοήσει κανείς; Πῶς θ' ἀρχίσει; Χρειάζεται νά ξαποστάσει κατ' ἀρχάς, νά ξελαχανιάσει ἀπό τό καθημερινό τρεχαλητό, τό κυνηγητό τῆς ἡδονῆς, νά στραφεῖ πρός τά μέσα του, νά κινηθεῖ ἀπό τή συνεχῆ ἑτεροπαρατήρηση στήν αὐτοπαρατήρηση, ἀπό τό κουτσομπολιό τῶν πάντων στή συνομιλία μέ τόν ἄγνωστο ἑαυτό του. Νά σκύψει λίγο μέσα του, νά σκάψει ἐντός του, νά δεῖ τίς δυνάμεις, τίς δυνατότητες, τά ὅρια, τίς ἀντοχές, τά δοθέντα τάλαντα. Χρειάζεται περισυλλογή, αὐστηρός αὐτοέλεγχος, ἐπιείκεια καί κατανόηση τῶν ἄλλων. Νά βροῦμε τά ποσοστά τῆς προσωπικῆς μας εὐθύνης. Νά μή τά ρίχνουμε εὔκολα καί γρήγορα πάντα μόνο στούς ἄλλους. Ἁπλά καί εἰλικρινά, τίμια καί δίκαια πρέπει καί ἀξίζει νά ὁδηγηθεῖ ὁ ἑαυτός μας, πού συνηθίζει νά ξεγλυστράει σάν χέλι, νά παραδεχθεῖ τήν ἁμαρτωλότητά του. Νά θελήσει γενναία, ἡρωικά καί παλληκαρίσια ν' ἀναχωρήσει ἀνεπίστροφα ἀπό τήν ἁμαρτία. Νά μήν ἐπωάζει πιά μνῆμες καί φιλεπίστροφους λογισμούς στά πρότερα, τ' ἄχαρα, τ' ἁμαρτωλά, τ' ἀνέντιμα τῆς προηγούμενης ζωῆς*».

Γιά νά ἔχει, ὅμως, ἡ μετάνοιά μας πνευματικό ἀντίκρυσμα στά μάτια τοῦ Θεοῦ, γιά νά ἔχει ἀποτέλεσμα καί πνευματική καρποφορία θά πρέπει νά εἶναι ὑπαρξιακή, σταθερή, ἔμπρακτη, ἔμπονη, ἔνδακρυς, εἰλικρινής καί διαρκής. Ἡ ἀποφασιστική καί ἔμπρακτη μετάνοια εἶναι αὐτή πού μπορεῖ νά ἀποτρέψει ἀκόμη καί τίς εἰλημμένες καταδικαστικές ἀποφάσεις τοῦ Ἴδιου τοῦ Θεοῦ. Αὐτό μᾶς τό βεβαιώνει ἡ βιβλική καί ἐκκλησιαστική μας ἱστορία, πού μᾶς παραδίδει τόσες καί τόσες περιπτώσεις πού ἡ δικαιολογημένη ὀργή τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι μέ τήν ἀποστασία μας προκαλοῦμε, κάμφθηκε μπροστά στήν εἰλικρινή, ἔμπρακτη καί ἔμπονη μετάνοια καί προσευχή.

Κλασικό παράδειγμα καί ὑπόδειγμα γιά ὅλους μας, ἡ ἰσχυρή καί ἀποφασιστική μετάνοια τῶν Νινευϊτῶν**, πού ἔκανε τόν ἴδιο τόν Θεό νά «μετανοήσει» καί νά δείξει τό ἔλεός Του καί τήν φιλανθρωπία Του ἀποτρέποντας τά δεινά πού εἶχαν καθορισθεῖ καί προαναγγελθεῖ γιά τούς Νινευΐτες**. «*Ἴδωμεν τόν Θεόν διά φιλανθρωπίαν ψευδόμενον...*», ἀναφωνεῖ μέ θαυμασμό καί ἔκπληξη ὁ **Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος**. «*Μετενόησαν Νινευΐται καί μετενόησεν ὁ Θεός. Ἔσχισεν ἡ μετάνοια τῆς ἀπωλείας τό πρόσταγμα... Ὦ πάντα δυναμένης μετανοίας! Ἐπί γῆς τελεῖται καί τά ἐν οὐρανοῖς ἀναστρέφει*».

Ἡ ἀληθινή μετάνοια δέν εἶναι μιά συγκεκριμένη πράξη πού πραγματοποιεῖται σέ μιά δεδομένη στιγμή. **Ἡ μετάνοια εἶναι κατάσταση**. Εἶναι μιά διαρκής προσπάθεια, ἕνας συνεχής ἀγώνας πού κρατάει μέχρι τόν θάνατό μας.

Ἡ μετάνοια δέν εἶναι κάτι πού θά ἔρθει ἄκοπα καί ἀνέξοδα. Ἀντιθέτως μάλιστα**ἀπαιτεῖ κόπους καί ἱδρῶτες καί θυσίες μεγάλες**. Ἀπαιτεῖ νά θυσιάσουμε καί **νά ἀπαρνηθοῦμε τόν ἴδιο τόν ἑαυτό μας, τό θέλημά μας, τή γνώμη μας καί τίς**

συνήθειές μας. «*Δῶσε αἷμα καί λάβε πνεῦμα*», κατά τό πατερικό λόγιο.

Κύρια βάση γιά τήν μετάνοια εἶναι ἡ σύνδεση μέ **πνευματικό πατέρα** καί ὁδηγό, πού θά μᾶς χειραγωγήσει σ' αὐτή. Πρῶτο βῆμα τῆς μετανοίας ἀποτελεῖ ἡ**αὐτοκριτική** καί ἡ **αὐτομεμψία**. Ὁ ἐργάτης τῆς μετανοίας βρίσκει καί ἀναγνωρίζει στό ἑαυτό του τό λάθος καί δέν τό ἀναζητᾶ, οὔτε τό ἀποδίδει στόν ἀδελφό του ἤ στό περιβάλλον του. **Ὁ ἀγωνιστής τῆς μετανοίας δέν γογγύζει, δέν γκρινιάζει, δέν μεμψιμοιρεῖ, δέν κατηγορεῖ, δέν δικαιολογεῖται, δέν παραπονεῖται, δέν διαμαρτύρεται**. Δέν προσπαθεῖ νά πιαστεῖ ἀπό τίς ἀδυναμίες τῶν ἄλλων γιά νά δικαιολογήσει τίς δικές του. Δέν καλύπτει πίσω ἀπό τά ἐξωτερικά προβλήματα τήν δική του ἐσωτερική ἀνεπάρκεια καί τήν ἀσθενική του πνευματικότητα.

Γιά νά ἀφανισθεῖ ὁ παλαιός ἄνθρωπος, γιά νά καταστεῖ γῆ καί σποδός, στάχτη καί χῶμα, **πρέπει οἱ ἴδιοι νά συντρίψουμε τήν ὑπόληψή μας· πρέπει νά διαλύσουμε τή μεγάλη ἰδέα πού ἔχουμε γιά τόν ἑαυτό μας** · πρέπει νά γκρεμίσουμε τήν αὐτοεκτίμησή μας.

Ἡ μοναδική ἰδέα περί τοῦ ἑαυτοῦ μας πρέπει νά γίνει ἡ ἀποδοχή τῆς πατερικῆς διδασκαλίας, ὅτι: «*Εἶμαι τό οὐδέν καί μπορῶ νά κάνω τό οὐδέν· ὅ,τι εἶμαι καί ὅ,τι κάνω, εἶμαι καί τό κάνω μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ*»· καί ἀκόμη: «*Ὅ,τι καλό ἔχω Θεέ μου, εἶναι δικό Σου καί Σ' εὐχαριστῶ. Ὅ,τι κακό ἔχω εἶναι δικό μου· ἐλέησέ με καί συγχώρησέ με*». Ἡ ἀποδοχή αὐτῶν ἀποτελεῖ τό ἄλφα καί τό ὠμέγα τῆς ὀρθοδόξου ἀνθρωπολογίας μας, εἶναι ἡ ἀρχή καί τό τέλος καί τό περιεχόμενο τῆς μετανοίας μας.

Ἄς γίνει πίστη καί βίωμά μας ἡ μεγάλη ἀλήθεια: **Οἱ ἁμαρτίες ὅλες μποροῦν νά ἐξαλειφθοῦν μέ τήν μετάνοια, τά πάθη μας μποροῦν νά μεταμορφωθοῦν σέ ἀρετές μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τόν προσωπικό μας ἀγώνα**.

Μᾶς τονίζει χαρακτηριστικά ὁ **Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος**:

«*Ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπερίγραπτη, καί δέν μπορεῖ νά κατανοηθεῖ, ξεπερνᾶ τόν ἀνθρώπινο νοῦ, νικᾶ τόν λογισμό, ἀλλά χρειάζεται καί τήν δική μας συμβολή. Πρόσεξε αὐτό πού λέω· ὁ Θεός ἐλεεῖ, ὅμως δέν ἐλεεῖ μόνο, ἀλλά καί λέει· δῶσε καί σύ κάτι. Ἐννοῶ τό ἑξῆς μ' αὐτό· εἶσαι γεμάτος ἁμαρτίες, ἔχεις ὁλόκληρα φορτία παρανομιῶν, αὐτά θέλω νά σοῦ ἀνακουφίσω. Δῶσε καί σύ ἕνα χέρι. Ὄχι ὅτι ἐγώ ἔχω τήν ἀνάγκη σου, ἀλλά ἐπειδή θέλω καί σύ νά προσφέρεις κάτι γιά τήν σωτηρία σου*» (Ἁγ. Ἰω. Χρυσοστόμου, Ὁμιλία Α΄ εἰς τόν 50όν Ψαλμόν).

Ἀδελφοί, ἄς προσφέρουμε ὁλόκαρδα στόν Κύριό μας καί Θεό μας αὐτό τό «κάτι» πού μᾶς ζητᾶ καί πού εἶναι ἡ δική μας ἀπαραίτητη συνέργεια στό σχέδιο τῆς σωτηρίας μας. Ἄς Τοῦ προσφέρουμε τήν ταπείνωσή μας, τήν συντριβή τοῦ ἀνδρωμένου ἐγωισμοῦ μας, τῆς αὐτάρκειάς μας, τῆς αὐτονομίας μας, τοῦ ὀρθολογισμοῦ μας, τῆς

αὐτοδικαίωσής μας, τῆς αὐτοεκτίμησής μας, τῆς «ἀξιοπρέπειάς» μας, τῆς αὐτοπροβολῆς μας, τῆς ἀτομικῆς μας ἀναγνώρισης καί καταξίωσης.

Ἄς Τοῦ δώσουμε αὐτό τό «κάτι», πού εἶναι ἡ ἀγαπητική ἔξοδος ἀπό τόν ἑαυτό μας καί ἡ προσφορά τῆς ἀγάπης μας στόν ἄλλο, ἡ ἀποδοχή τοῦ ἄλλου καί ἡ ἀλληλοπεριχώρηση μαζί του. Ἄς πάψουμε νά δίνουμε προτεραιότητα στά βιοτικά καί τίς κοσμικές διασκεδάσεις, τήν καλοπέραση καί τήν πολυτέλεια εἰς βάρος τῶν πνευματικῶν. **Ἄς πάψουμε νά προκρίνουμε τά ἐπίγεια καί καθημερινά εἰς βάρος τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν καί τῆς σωτηρίας μας**.

Πῶς εἶναι δυνατόν νά ἐμμένουμε τραγικά καί νά παραμένουμε προσκολλημένοι στά μικρά καί ταπεινά καί ποταπά καί νά δυσαρεστοῦμε τόν Ἴδιο τόν Πανευεργέτη μας καί Φιλανθρωπότατο Κύριό μας καί Θεό μας; Πῶς εἶναι δυνατόν νά βρισκόμαστε στόν προθάλαμο τῆς αἰωνίου κολάσεως καί νά παραμένουμε ἀγκιστρωμένοι σέ μικρότητες καί ταμπουρωμένοι στόν ἐγωισμό μας; Πῶς εἶναι δυνατόν, παρότι ὥριμοι ἡλικιακά νά φερόμαστε μέ τόση ἀνωριμότητα καί παιδική ἐπιπολαιότητα στά πιό κρίσιμα καί πνευματικά ζητήματα; Πῶς εἶναι δυνατόν, ἐνῶ ἔχουμε λάβει τό Ἅγιο Βάπτισμα καί τό Ἅγιο Χρῖσμα, ἐνῶ μετέχουμε στά Ἅγια μυστήρια τῆς Ἐξομολογήσεως καί τῆς Θείας Μεταλήψεως, νά πέφτουμε τόσο χαμηλά σέ ἀντιδικίες καί συγκρούσεις μέ τούς ἄλλους καί νά ἐκστομίζουμε βαρύτατες ὕβρεις καί ἀνάρμοστες καί προσβλητικές ἐκφράσεις, καί κατάρες ἀκόμη, πού ἐξουθενώνουν τόν ἄλλο, δηλητηριάζουν τό περιβάλλον μας, ἀλλά καί λυποῦν καί πικραίνουν βαθύτατα τόν ἴδιο τόν Κύριό μας, τήν Παναγία μας καί τούς Ἁγίους μας; Πῶς μποροῦμε νά πληγώνουμε καί νά διακινδυνεύουμε τήν ἑνότητα τῆς οἰκογένειάς μας, τῆς ἀδελφότητάς μας, νά ἀδιαφοροῦμε γιά τούς φίλους μας, γιά τά παιδιά μας, γιά τούς δικούς μας ἀνθρώπους ἐμμένοντας πεισματικά σέ ἐπιλογές καί συμπεριφορές, πού τελικά ὁδηγοῦν στόν διχασμό καί τήν διάλυση; Πῶς εἶναι δυνατόν νά γυρίζουμε, μέ ὅλα αὐτά, τήν πλάτη μας στόν Σωτήρα μας καί Λυτρωτή μας, τόν γλυκύτατο Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, τόν μανιωδέστερο, κατά τούς Πατέρες, ἐραστή τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν μας;

Ἄς μήν ἀποδειχθοῦμε παράφρονες καί ἀνόητοι διακινδυνεύοντας τήν εὐτυχία καί τῆς ἐπίγειας, ἀλλά καί τῆς αἰωνίου οὐρανίου ζωῆς μας.

Ἄς βάλουμε ἕνα τέλος σήμερα, τώρα στήν πνευματική μιζέρια πού μᾶς κατακλύζει καί ἄς κάνουμε μία νέα ἀρχή. Νά βάλουμε σήμερα, τώρα ἀρχή μετανοίας. Νά βάλουμε σήμερα, τώρα ἀρχή στήν κατά Θεόν ἀγάπη καί συγχωρητικότητα. Νά βάλουμε σήμερα, τώρα **ἀρχή σιωπῆς καί προσευχῆς**.

Ἄς δώσουμε πίστη στό Γεροντικό πού μᾶς βεβαιώνει: «*Ἔνι μετάνοια ἀββᾶ;*» ρωτάει ὁ ὑποτακτικός τόν γέροντα (Ὑπάρχει μετάνοια, ἀββᾶ;). –«*Ἔνι, παιδί μου*» (Ὑπάρχει, παιδί μου). Γι’ αὐτό **ἄς μήν ἀπελπιζόμαστε γιά τίς τυχόν πτώσεις μας ἤ τίς**

μεταπτώσεις τοῦ πνευματικοῦ μας ζήλου, ἀρκεῖ αὐτές νά μήν γίνουν κατάσταση καί λανθασμένη βιοθεωρία.

Ὁ **ἅγ. Ἰωάννης ὁ Καρπάθιος** γράφει σχετικά μέ παρηγορητικό καί ἐνισχυτικό τρόπο: «*Ἡ σελήνη, ἡ ὁποία αὐξάνεται καί πάλι μειώνεται, παρουσιάζει τήν κατάσταση ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος τώρα μέν πράττει καλά, ἀμέσως δέ ἁμαρτάνει· ἔπειτα πάλι διά τῆς μετανοίας ἐπιστρέφει στήν ἐνάρετη ζωή. Ἑπομένως, δέν κατεστράφη ὁ νοῦς ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔχει ἁμαρτήσει, ὅπως κάποιοι ἀπό σᾶς νομίζουν, ὅπως ἀκριβῶς δέν μειώθηκε τό σῶμα τῆς σελήνης, ἀλλά τό φῶς της. Ἐπανευρίσκει λοιπόν ὁ ἄνθρωπος τήν λαμπρότητά του διά τῆς μετανοίας, ὅπως ἀκριβῶς ἡ σελήνη μετά τό χάσιμό της περιβάλλεται [καί πάλι ὁλόκληρο] τό φῶς [της] ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ της*». (Φιλοκαλία Τόμ. Β΄, σελ. 455, ἔκδ. Ἰ.Μ.Μπούρα).

Εὐχηθεῖτε, Σεβασμιώτατε, νά βιώνουμε αὐτή τήν σταθερή, εἰλικρινή καί ὑπαρξιακή μετάνοια, μέ συνεπή συμμετοχή στήν ἐκκλησιαστική ζωή καί φιλάδελφη ἀγάπη καί συγχωρητικότητα πρός τούς ἀδελφούς, ὥστε νά συμπορευθοῦμε μέ τόν Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστό καί στήν παροῦσα καί στήν μέλλουσα αἰώνια ζωή. Ἀμήν.

Ἀδελφοί, Καλή μετάνοια, Καλό Παράδεισο. Καλή, εὐλογημένη καί χαριτωμένη χρονιά!

(Ὁμιλία στήν ἐκδήλωση γιά τήν εὐλογία τῆς βασιλόπιτας τοῦ Συλλόγου «Μετώρων Λιθόπολις» Αἴθουσα «Νίτσα Λιάπη», Σάββατο 20 Ἰανουαρίου 2018)

(Πηγή: meteoronlithopolis*)*